

Prof. Irk, Ferenc JD. DSc.
Institute of Criminology
Budapest, Hungary

Victimised power – victimised society

Európa rendszerváltó országainak többségében ambivalens viszony áll fenn állam és polgárai között. Egyrészt az emberek élvezik a szabadságjogok által nyújtott lehetőségeket, másrészt hiányzik számukra a korábbi, az erős állam által biztosított védelem és biztonság-érzet.

Az évtizedeken át megszokott, centralizált, tervutasításos rendszerből a demokráciába és a piacgazdaságba történő átmenet együtt járt a belső hatalom meggyengülésével, miközben az állam feladatai átalakultak. Ebben a folyamatban szerepet játszottak egyrészt a belső tradíciók, másrészt az országon belüli és kívüli elvárások. Ezért sem közömbös, hogy milyen elvek érvényesek azokban az országokban, amelyek közösségébe a közép-európai régió integrálódása folyamatban van.

Sok társadalomtudós véleménye szerint a legutóbbi évtizedben világszerte, de különösen a gazdaságilag legfejlettebb országokban a globalizáció olyan változásokat idézett elő az államok hatalmi szerkezetében, ami kedvezőtlen hatással van a közbiztonság alakulására.

A következő hipotézisek tartalmi elemzése hozzásegít a valós helyzet feltárásához:

1. Az államok gazdasági szereplői erejük növekedésével és multinacionalizálódásával a formális államhatalmat erőteljesen befolyásolni képes erővé váltak. A világgazdaság főszereplői már ma is nemcsak egyes országok, de földrészek politikai centrumává váltak és mindinkább válnak a jövőben.
2. Miközben az államhatalom és államigazgatás az egyes állampolgárok normakövetésével és normasértéseinek szankcionálásával van elfoglalva, nem veszi észre, hogy a társadalom fejlődését, mozgásterét már nem elsősorban az állami akarat, hanem a gazdasági érdekek ereje határozza meg. A gazdaság, erejéből fakadóan, gyakorlatilag képes arra, hogy kivonja magát az államigazgatás szabályozása alól.
3. A folyamat következménye, hogy a gazdaság irányítja az államot, és a gazdasági szabályozókat az állami akarat utólag legalizálja. Az állampolgár ezért demokratikus, parlamentáris alkotmányos-jogállami körülmények között is elvesztheti annak lehetőségét, hogy a gazdaság nem kívánatos mozgásirányát szankcionálni tudja.
4. Egyrészt a gazdaság szereplői nem mindig viselkednek úgy, hogy tevékenységükkel a társadalom többségének érdekeit is szolgálják, másrészt a gazdaság szereplői között tartjuk számon a szervezett bűnözés vezéregyéniségeit is.
5. Ezért előfordulhat, hogy a társadalom érdekeit képviselni hivatott állam a gazdasági élet legális és illegális szereplőinek tevékenységétől nagyobb károkat szenved el, mint amelyeket azoknak a bűncselekményeknek az elkövetői okoznak, akiknek felderítésére és

megbüntetésére ereje javát koncentrálna. Ha ez így van, a jelenség azért veszélyes, mert az állami és a lakossági figyelem és félelem egyaránt rossz célcsoportokra fókuszál.

6. A hatalom a társadalmi változásokból fakadó új veszélyekre elsősorban a jog, ezen belül gyakran a büntetőjog eszközeivel akar reagálni. Ez a szabályozás – az eszköz specialitásából fakadóan – mindig késedelmes, a felelősség megállapítása nehézkes, és az államok jelentős részében eleve alkalmatlan a gazdaság szereplőivel szemben az állami akarat kikényszerítésére. Ahol a jogi személy büntetőjogi felelőssége kizárt, ott a legnagyobb veszélyt jelentő közéleti szereplők megbüntetése általában lehetetlen. A hagyományos kriminálpolitika eszköztára e körben kudarcra van ítélve.
7. Az állam tipikus, sok évezredes tradíciókon nyugvó és morális háttérrel is megerősített válaszokat tud adni a hagyományos bűncselekmények elkövetőinek. A gazdaság szereplőinek az állami-közösségi érdekeket figyelmen kívül hagyó döntéseivel szemben ez az eszköztár hatástalan, ezért velük szemben az állam mindinkább tehetetlen. Ennek jelentősége a globalizáció terjedésével egyre nagyobb.
8. Paradigma-váltásra van szükség. A gazdasági szereplők túlhatalma ellen az állam csak akkor tudja polgárait megvédeni, ha az egyének érdekeit védeni hivatott értékek védelmében olyan szabályozókat alkalmaz, amelyek a gazdasági szereplők érdekeit is szolgálják. Kevés, ha az állam a stabilitása szempontjából legfontosabb értékek védelmében csak az ember-ember kapcsolatokra összpontosít, ha csak ebben a körben tesz meg mindent a viktimizáció elkerüléséért. Az eddigieknél alkalmasabb eszközöket kell találnia az államnak, olyanokat, amelyekkel a társadalom életének szabályozásában a vezető szerepet képes megtartani. Ehhez a büntetőjog átalakulása mellett a teljes jogrend rendszerre alakítása szükséges. Elsőnek a világon az európai integráció jogalkotása teremt erre elvi lehetőséget.